

ARAPÇA FİİL KALIPLARI

Bükümlü/tasrifî bir yapıya sahip olan Arapçada, kök harfleri genellikle korunmakla birlikte; bazen harf ekleme, bazen eksiltme bazen de değiştirme yoluyla çok sayıda yeni kelime türetme imkânı mevcuttur.

Konuyla ilgili bazı terimler:

Vezin: Arapçada fiil ve isimleri tanıtip onlarla ilgili kuralları vermek amacıyla kullanılan kalıplara denir.

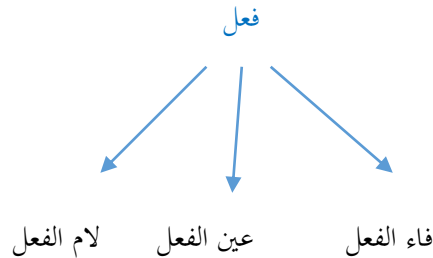
Mevzûn: Bu kalıplara uyan veya bunlara göre türetilen yeni kelimelere de mevzun denmektedir. Sarf terminolojisindeki karşılıkları böyle olmakla birlikte, biz, daha kolay anlaşılması için, ‘vezin’ yerine kalıp, ‘mevzun’ yerine örnek terimlerini kullanacağız.

Mizân-ı Sarfî

Arapça fiil ve isim kalıplarını ifade etmek için (فعل) kelimesi kullanılmaktadır.

Bu kalıp rubaî/dört harfli fiillerde bir lâm ilavesiyle (فعلل) şeklini almıştır. Kalıbı oluşturan harflere aslî/kök harfler ve bu harflerin dışındakilere ziyade/ek harfler denilmektedir. Kalıbın ilk harfine fâu’l-fiil, orta/ikinci harfine aynu’l-fiil, son harfine ise lâmu’l-fiil adı verilir. Dört harflilerin kalıbında bulunan iki lâm’dan birincisine lâm-ı ûlâ, ikincisine de lâm-ı sâni denir.

Bunu bir tabloda gösterecek olursak;

Sülasî mücerred fiiller/Yalın üçlü fiiller

Arapçada fiiller yalın (mücerred) ve ek almış (mezîd) olmak üzere ikiye ayrılır. Yalın fiiller de üç ve dört harfli olmak üzere iki kısımdır. Bunların ayrıntılarına değinecek olursak;

Arapça fiillerin önemli bir kısmını oluşturan sülasî mücerred (yalın üçlü) fiiller, orta harfin mazi ve muzarideki harekesine göre 6, kökü oluşturan harflerin bazı özellikleri (sahihlik, illet, şedde, hemze vs.) açısından ise 7 kısma ayrılmaktadır. Sarf terminolojisinde aksâm-ı seb‘a/yedi kısım olarak bilinen konu ileriki ünitelerde ayrıntılı olarak ele alınacağı için, burada sadece sülasî fiillerin altı kalıbından bahsedeceğiz:

- 1. Kalıp: (فَعَلَ - يَفْعُلُ).** Bu kalıptan gelen fiiller çoğunlukla nesne alır, yani geçişlidir. Örneğin; (كَتَبَ), (نَصَرَ), (عَبَدَ), (طَلَبَ), (دَخَلَ) gibi fiiller nesne/mef‘ul alırken; (فَعَدَ), (خَرَجَ), (سَجَدَ), (جَاعَ), (حَالَ) gibi fiiller nesne almaz. Bu konu, terminolojide müteaddî/geçişli-lâzım/geçişsiz fiiller olarak ifade edilmektedir. Örnekler:

“Halit babasına bir mektup yazdı.”	كَتَبَ حَالِدٌ رِسَالَةً إِلَى وَالِدِهِ.
“Halit oturdu.”	فَعَدَ حَالِدٌ.

- 2. Kalıp: (فَعَلَّ - يَفْعُلُ).** Bu kalıptan gelen fiiller de çoğunlukla nesne almaktadır. Örneğin; (عَسَلَتْ), (ضَرَبَ), (عَرَفَ), (مَلَكَ), (صَبَرَ) gibi fiiller nesne alırken; (جَلَسَ), (نَطَقَ), (سَأَلَ), (سَارَ), (مَشَى) gibi fiiller nesne almazlar.

“Fatma tabakları yıkadı.”	عَسَلَتْ فَاطِمَةُ الْأَطْبَاقَ.
---------------------------	----------------------------------

“Ayşe oturdu.”	جَلَسَتْ عَائِشَةُ.
----------------	---------------------

3. **Kalıp:** (فَعَلٌ - يَفْعَلُ). Bu kalıptan gelen fiiller de çoğunlukla nesne almaktadır.

Örneğin; (فَتَحَ), (جَمَعَ), (قَطَعَ), (بَدَأَ), (سَأَلَ) gibi fiiller nesne alırken; (لَجَأَ), (رَكَنَ), (زَجَعَ), (زَهَقَ), (زَارَ) gibi fiiller nesne almazlar.

“İşçi ipi kesti.”	قَطَعَ الْعَامِلُ الْخَيْلَ.
“Aslan kükredi.”	زَارَ الْأَسَدُ.

4. **Kalıp:** (فَعِلٌ - يَفْعِلُ). Bu kalıptan gelen fiiller de çoğunlukla nesne almaktadır.

Örneğin; (عَلِمَ), (سَمِعَ), (فَهِمَ), (شَرِبَ), (قَبِلَ) gibi fiiller nesne alırken; (مَرَضَ), (حَزِنَ), (فَرِحَ), (سَعِدَ), (عَضِبَ) gibi fiiller nesne almamaktadır.

“Öğrenci dersi anladı.”	فَهِمَ الطَّالِبُ الدَّرْسَ.
“Oruçlu sevindi.”	فَرِحَ الصَّائِمُ.

5. **Kalıp:** (فَعُلٌ - يَفْعُلُ). Bu kalıptan gelen fiiller nesne almazlar, yani hep geçişsiz

olurlar: (بَعُدَ), (قَرُبَ), (كُرِمَ), (شَرُفَ), (كَثُرَ) gibi.

“Sınav zamanı yaklaştı.”	قَرُبَ وَقْتُ الْإِمْتِحَانِ.
“İlkbaharda hava güzel olur.”	يَحْسُنُ الْجَوُّ فِي الرَّبِيعِ.

6. **Kalıp:** (فَعِلٌ - يَفْعِلُ). Bu kalıptan gelen fiil sayısı 15 civarındadır. Genellikle

nesne alırlar, bir kısmı ise nesne almaz. Bunlar: (وَرَعَ), (وَرِثَ), (وَوَقَّ), (وَمَقَّ), (وَرِكَ),

(وَرِي), (وَلِي), (وَرِمَ), (وَهُمَ), (وَعَمَ), (وَعَقَ), (وَفِقَ), (نَعِمَ), (يَسَ), (يَسَ), (حَسِبَ) fiilleridir. Son dört fiilin 4. kalıptan gelmesi daha fasih kabul edilmektedir.

“Süleyman Dâvud’a vâris oldu.”	"وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُدَ"
“Adnan fakirleşti”.	يَسَّ عَدْنَانُ.

Notlar:

1. Sülasi fiillerin yukarıda verdiğimiz sıralaması kullanım sıklığına göredir. Zaten sonuncu kalıpta 15 civarında fiil bulunması da bunu kanıtlamaktadır. Arapça fiillerin çok büyük bir kısmının yer aldığı ilk dört kalıba (الدَّعَائِمُ) yani “temeller/direkler” denmesi, bunların bir nevi Arapçanın fiil temelini oluşturması bakımındandır.
2. Arapça fiillerin bu altı kalıptan hangisinde geleceği ile ilgili belli bir kural yoktur. Fiilin mazi ve muzaride nasıl okunacağını öğrenmek için sözlüğe bakmak gerekir. Bununla birlikte, aşağıdaki maddelerde kısmî de olsa kurallılıktan bahsedilebilir:
 - a. Üçüncü kalıptan gelen fiillerin orta veya son harfi mutlaka *hurûf-ı halk* denilen boğaz harflerinden biri (أ-ح-خ-ع-غ-ه) olmalıdır. Fakat kendisinde boğaz harflerinden biri bulunan her fiilin bu kalıptan gelmesi gerekmez. Örnek: (فَعَدَ-يَفْعُدُ), (شَهِدَ-يَشْهَدُ), (بَلَغَ-يَبْلُغُ) gibi.
 - b. Sevinç, üzüntü, hastalık gibi devamlılık ve kalıcılık bildirmeyen fiiller ile renk ve bedensel kusurları gösteren fiiller genellikle dördüncü kalıptan gelir. Örnek: (sevindi=فَرِحَ), (üzüldü = حَزِنَ), (bir gözünü kaybetti = عَوَرَ), (karardı = سَوَدَ) gibi.

- c. Övülen veya yerilen huy, karakter, seciye gibi devamlılık ve kalıcılık bildiren fiiller genellikle beşinci kalıptan gelir. Örnek: (cömert oldu = كَرَمَ), (güzel oldu = حَسُنَ), (çirkin oldu = فُبِحَ) gibi.

OKUMA PARÇASI

سُلَيْمَانُ مُدَرِّسٌ مِصْرِيٌّ مِنَ الْقَاهِرَةِ، عُمُرُهُ أَرْبَعُونَ سَنَةً. وَيَعْمَلُ فِي كَلِيَّةِ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ فِي جَامِعَةِ الْأَزْهَرِ فِي الْقَاهِرَةِ. هُوَ أَسْتَاذُ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ هُنَاكَ. الْأُسْتَاذُ سُلَيْمَانُ عِنْدَهُ سَيَّارَةٌ. يَرْكَبُ سَيَّارَتَهُ كُلَّ صَبَاحٍ فِي السَّاعَةِ الثَّامِنَةِ، وَيَذْهَبُ إِلَى الْكَلِيَّةِ. يُدَرِّسُ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ لِلصَّفِّ الثَّانِيِ وَالثَّلَاثِ. يَبْقَى فِي الْكَلِيَّةِ لِمُدَّةِ سِتِّ سَاعَاتٍ، وَبَعْدَ ذَلِكَ يَرْجِعُ إِلَى بَيْتِهِ.

يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ كُلِّ أُسْبُوعٍ يَذْهَبُ الْأُسْتَاذُ سُلَيْمَانُ بِالسَّيَّارَةِ إِلَى السُّوقِ، وَيَشْتَرِي لَوَازِمَ الْبَيْتِ. وَبَعْدَ اسْتِرَاحَةٍ قَلِيلَةٍ، يَأْخُذُ أُسْرَتَهُ بِالسَّيَّارَةِ إِلَى شَاطِئِ الْبَحْرِ. تَسْتَعْرِقُ الرِّحْلَةَ مِنَ الْبَيْتِ إِلَى شَاطِئِ الْبَحْرِ نِصْفَ سَاعَةٍ.

التدريبات/Alıştırılmalar

أَوَّلًا: الْإِسْتِيعَابُ

أَجِبْ عَنِ الْأَسْئَلَةِ التَّالِيَةِ.

1. مَا جَنَسِيَّةُ سُلَيْمَانَ؟
2. مَا عُمُرُ سُلَيْمَانَ؟
3. أَيْنَ يَعْمَلُ؟
4. مَاذَا يُدَرِّسُ؟
5. مَتَى يَذْهَبُ إِلَى الْكَلِيَّةِ؟
6. كَمْ سَاعَةً يَبْقَى هُنَاكَ؟
7. فِي أَيِّ سَاعَةٍ يَرْجِعُ إِلَى بَيْتِهِ؟
8. مَعَ مَنْ يَذْهَبُ إِلَى شَاطِئِ الْبَحْرِ؟

9. كَيْفَ تَذْهَبُ الْأُسْرَةُ إِلَى شَاطِئِ الْبَحْرِ؟

10. كَمْ تَسْتَعْرِقُ الرَّحْلَةَ؟

ثانياً: المفردات

التدريب الأول: املأ الفراغ بكلمة من الكلمات التالية.

(سيارة - شارع - مسجد - كثيراً - ساعات)

1. يَبْقَى سُلَيْمَانٌ فِي الْكَلْبَةِ لِمُدَّةٍ سِتِّ
2. تَسْكُنُ الْأُسْرَةُ فِي الجامع الكبير.
3. يَحْمِلُ النَّاسُ مَعَهُمْ إِلَى الْبَرِّ مِنْ من الطعام.
4. خَلَفَ مَبْنَى الْمَسْتَشْفَى كبيراً.
5. لَدَى الْأُسْرَةِ جديدةً.

التدريب الثاني: هاتِ مُقَابِلَ (مُضَادَّ) الْكَلِمَاتِ التَّالِيَةِ مِنَ النَّصِّ.

يَنْزِلُ يَبِيعُ مساءً
.....
الْحِدِّ يَدْرُسُ بعض

الدَّرْسُ الثَّلَاثُ: هَاتِ صِيغَةَ الْمَاضِي لِكُلِّ فِعْلٍ مِنَ الْأَفْعَالِ التَّالِيَةِ.

يَعْمَلُ يَرْكَبُ يأخذُ
.....
يَبْقَى يَذْهَبُ يرجعُ
.....

التدريب الرابع: اكتب أربع جمل مفيدة من الجدول، ثم اكتبها مرتبةً.

أين	القدر	الصوم	أمس
ليلة	شهر	طويلة	والعبادة
رمضان	قصة	خير من	العربية
قرأت	درست	اللغة	ألف شهر
1.
2.